

ΓΝΩΜΗ
Ιωάννα Σουφλήρη
isoufli@tovima.gr

ΛΑΥΡΙΟ: ΕΝΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΠΡΟΣ ΜΙΜΗΣΗ

Όσοι έχετε επισκεφθεί το Τεχνολογικό Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου, το οποίο συμπληρώνει εφέτος 25 χρόνια ζωής, γνωρίζετε ήδη τη μαγεία που αποπνέει αυτός ο χώρος. Διόλου τυχαία περισσότεροι από 180.000 επισκέπτες συρρέουν κάθε χρόνο εκεί είτε για να παρακολουθήσουν τις πολυάριθμες πολιτιστικές εκδηλώσεις του είτε για να περιδιαβούν τους χώρους του που μαρτυρούν την ιστορία της πόλης του

Λαυρίου, αλλά και τη βιομηχανική, οικονομική και κοινωνική ιστορία της χώρας. Και όπως θα διαβάσετε (σελ. 20-21), σε λίγους μήνες θα υπάρχει ένας ακόμη λόγος επίσκεψης του Πάρκου καθώς το Μουσείο Μεταλλείας-Μεταλλουργίας Λαυρίου που θα φιλοξενεί βρίσκεται στην τελική φάση δημιουργίας του.

Αλήθεια, πώς θα σας φαινόταν αν σήμερα ο χώρος αυτός δεν υπήρχε; Και αν στη θέση του είχαν ανεγερθεί οι γνωστές πολυκατοικίες της υποτιθέμενης ανάπτυξης που τόσα πλήγματα έχει επιφέρει στον αστικό ιστό της Ελλάδας; Δεν πρόκειται για φανταστικό σενάριο, αλλά για μια πραγματική απειλή που επεκράτη για περίπου 3 χρόνια. Βλέπετε, όταν η Γαλλική Εταιρεία Μεταλλείων Λαυρίου έκλεισε οριστικά το 1989, οι εγκαταστάσεις της καταλάμβαναν μια έκταση 250 στρεμμάτων στα οποία βρίσκονταν 41 κτίρια συνολικής έκτασης

45.000 τετραγωνικών μέτρων. Η επίσημη πρόταση του εκκαθαριστή ήταν να γκρεμιστούν τα κτίρια και ο μηχανολογικός εξοπλισμός, ο οποίος είχε υποστηρίξει για περισσότερο από έναν αιώνα τις δραστηριότητες της εταιρείας, να πουληθεί ως σκραπ. Επρόκειτο, δηλαδή, για μια πρόταση ισοπέδωσης του χώρου και εξαφάνισης των τεκμηρίων του ιστορικού παρελθόντος.

Μόνο που οι κάτοικοι του Λαυρίου (η πλειονότητα των οποίων είχε εργαστεί εκεί ή είχε προγόνους που εργάστηκαν εκεί) είχαν άλλη άποψη: το ιστορικό παρελθόν δεν ανήκε στην εταιρεία για να είναι δικαίωμά της να το αφανίσει! Με την τοπική κοινωνία, τον Δήμο Λαυρίου και την Εταιρεία Μελετών Λαυρεωτικής συντάχθηκε τότε το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Χάρη στη συντονισμένη δράση τους, το καλοκαίρι του 1992, επί κυβερνήσεως Κωνσταντίνου Μητσοτάκη, ο χώρος αγοράστηκε

από το Ελληνικό Δημόσιο και πέρασε στο Πολυτεχνείο προκειμένου να μετατραπεί σε Τεχνολογικό και Πολιτιστικό Πάρκο.

Ο περιορισμένος χώρος της στήλης δεν επιτρέπει να σκιαγραφηθεί η προσφορά του Πάρκου τόσο ως χώρου πολιτισμού όσο και ως κοιτίδας καινοτομίας. Υπάρχει όμως κάτι που θα πρέπει να τονισθεί: το Πάρκο υπάρχει και θάλλει χάρη σε μια τεράστια και διαχρονική συλλογική προσπάθεια. Από το 1992 και μετά όλες οι κυβερνήσεις, όλοι οι πρυτάνεις του Πολυτεχνείου και μαζί οι πολυάριθμοι καθηγητές και φοιτητές στήριξαν και στηρίζουν εθελοντικά την λειτουργία του Πάρκου, πάντα σε αμοιβαία συνεργασία με την τοπική κοινωνία. Με άλλα λόγια, το Πάρκο αποτελεί έμπρακτη απόδειξη της δύναμης της συλλογικότητας που οδηγεί σε ένα ανθίζον μέλλον ακριβώς επειδή σέβεται το παρελθόν. Και αξίζει να βρει μιμητές.

2.300

τ.μ. είναι η συνολική έκταση του Μηχανουργείου.

1.600

τ.μ. μετατρέπονται σε Μουσείο Μεταλλείας-Μεταλλουργίας Λαυρίου ενώ στους υπόλοιπους χώρους λειτουργεί ήδη αίθουσα συνεδρίων και χώρος καφέ.

Σταθερές βάσεις

Λέξις να σημειωθεί ότι ο συγκεκριμένος τόνος βρίσκεται στην ίδια θέση από τότε που δημιουργήθηκε. Όσο και αν αυτό εξυπηρετεί τη φιλοσοφία του υπό διαμόρφωση Μουσείου, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι δεν θα ήταν εύκολο να μετακινηθεί ο βαρύτατος αυτός εξοπλισμός, ο οποίος είναι στερεωμένος στο έδαφος πάνω σε ογκώδεις, στην πλειονότητά τους μονολιθικές, πλάκες μαρμάρου.

«Προκειμένου να εξασφαλισθεί η σταθερότητα του μηχανολογικού εξοπλισμού, αφενός το μάρμαρο ήταν λαξευμένο ώστε να μην υπάρχουν κενά μεταξύ μαρμάρου και μηχανής. Αφετέρου, στα σημεία όπου θα βιδωνόνταν ένας τόνος ή ένα τρυπάνι γίνονταν σπές στο μάρμαρο λίγο μεγαλύτερης διαμέτρου από τις βίδες που θα χρησιμοποιούνταν. Μετά το βίδωμα, έκαναν στις σπές τηγμένο θειάφι, το οποίο στερεοποιούμενο γινόταν σαν πέτρα» εξήγησε ο ηλεκτρολόγος μηχανολόγος κ. **Αντώνης Πλυτάς**, ο οποίος ανέλαβε το δύσκολο έργο της συντήρησης και αποκατάστασης του μηχανολογικού εξοπλισμού. Ενός εξοπλισμού ο οποίος είχε παραμείνει σε αχρησία για περίπου μισό αιώνα!

«Στην ακμή του, το μηχανουργείο ήταν σε θέση να κατασκευάζει και να επισκευάζει τα πάντα, από μια βίδα μέχρι το μεγαλύτερο τρυπάνι ή τόννο» σημειώνει ο κ. Πλυτάς καθώς προχωρούμε κατά μήκος των αιθουσών. Παρατηρούμε εδώ ότι ο εξοπλισμός (τόνοι, τρυπάνια, πλάνες) γίνεται μικρότερος και ελαφρύτερος, όπως συμβαίνει πάντα όταν τα τεχνολογικά προϊόντα εξελίσσονται. «Τα τελευταία κομμάτια του εξοπλισμού είναι της δεκαετίας του 1980 και η προέλευση μερικών από αυτά είναι η ανατολική Ευρώπη, πιθανότατα λόγω χαμηλότερου κόστους» είπε ο κ. Πλυτάς.

Πρώμη ηλεκτροκίνηση

Τι κινούσε (και συνεχίζει να κινεί) όμως τον εξοπλισμό του 19ου αιώνα; Η απάντηση στο ερώτημα αυτό βρίσκεται πίσω από μια μικρή πόρτα η οποία οδηγεί σε έναν πολύ ιδιαίτερο χώρο, ένα επίπεδο χαμηλότερα. Εκεί βρίσκεται μια μη λειτουργούσα ατμομηχανή καθώς τμήματά της είχαν απομακρυνθεί στις αρχές του εικοστού αιώνα προκειμένου να εγκατασταθεί δίπλα της ένας ηλεκτροκινητήρας που όχι μόνο διατηρείται αυτούσιος αλλά επισκευάστηκε και είναι λειτουργικός. «Πρόκειται για τον αρχαιότερο ηλεκτροκινητήρα μεγάλης ισχύος και μαζικής παραγωγής που εντοπίζεται στην Ελλάδα. Είναι κατασκευασμένος

από την εταιρεία Siemens και εγκαταστάθηκε στο μηχανουργείο το 1905. Δηλαδή η Γαλλική Εταιρεία, η οποία για να καλύψει τις ανάγκες της δημιουργήσει ηλεκτρικό σταθμό, πέρασε από την ατμοκίνηση στην ηλεκτροκίνηση πολύ νωρίς σε σχέση με τα ελληνικά αλλά και τα ευρωπαϊκά βιομηχανικά δεδομένα» εξήγησε ο κ. Πλυτάς και προσέθεσε: «Η ισχύς του κινητήρα είναι 26 ίπποι και λειτουργεί με συνεχές ρεύμα που μπορεί να φτάσει μέχρι την τάση των 200 Volt».

Ο ηλεκτροκινητήρας και ο εντυπωσιακός μαρμαρίνος πίνακας ελέγχου, ο οποίος βρίσκεται στην αίθουσα του μηχανουργείου, εξασφαλίζουν την τροφοδοσία του μηχανολογικού εξοπλισμού μέσω ενός συστήματος αξόνων, τροχαλίων και μάντων το οποίο μπορεί κανείς να θαυμάσει στην οροφή της αίθουσας και το οποίο έχει παραμείνει αυτούσιος από την εποχή που πρωτολειτούργησε το μηχανουργείο, όπως αποδεικνύεται και από φωτογραφικά τεκμήρια της περιόδου.

Κατά τη διάρκεια της ξενάγησής μας στον χώρο και ενώ έχετε σε λειτουργία τον ηλεκτροκινητήρα, ο κ. Πλυτάς επισημαίνει ότι «ο πίνακας ελέγχου διαφέρει από αυτούς που έχουμε σήμερα στα σπίτια μας και τους οποίους μπορούμε να αγγίζουμε με ασφάλεια. Στον συγκεκριμένο πίνακα τα μπροστζινα στοιχεία διαρρέονται από ρεύμα».

Περιττό να πούμε ότι η επιδεικτική λειτουργία των μηχανών στον χώρο προκαλεί θαυμασμό αλλά και δέος, ενώ η αίσθηση ότι ο επισκέπτης έχει μεταφερθεί σε μια άλλη εποχή γίνεται εντονότερη. Ίσως επειδή δεν έχουν ακόμη διαμορφωθεί οι διάδρομοι όπου θα κινούνται οι επισκέπτες και ο χώρος δεν θυμίζει μουσείο. «Το επόμενο και τελικό στάδιο δημιουργίας του Μουσείου προβλέπει την κατασκευή διαδρόμων με διαφανή πετάσματα στους οποίους οι επισκέπτες θα κινούνται με ασφάλεια» εξήγησε ο κ. Μεταβίλας και προσέθεσε ότι «υπάρχει ειδικός σχεδιασμός για την ασφάλεια, με τα απαιτούμενα πιστοποιητικά και τα μέτρα προστασίας, είτε για τους γενικούς επισκέπτες είτε για το ειδικό κοινό όπως είναι οι μαθητές ή οι ερευνητές».

Σε λίγους μήνες, ο χώρος του πρώην μηχανουργείου της Γαλλικής Εταιρείας Μεταλλείων Λαυρίου που παρέμεινε σιωπηλός για σχεδόν τέσσερις δεκαετίες, θα γεμίσει και πάλι ζωή. Αυτή τη φορά όμως ο θόρυβος των μηχανημάτων δεν θα μπλέκεται με φωνές εργατών, αλλά με φωνές παιδιών και ενήλικων επισκεπτών του Μουσείου Μεταλλείας-Μεταλλουργίας Λαυρίου.

↑ Το μαρμάρινο άνω τμήμα του πίνακα ελέγχου του ηλεκτροκινητήρα. Διακρίνονται το αμπερόμετρο και το βολτόμετρο

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΕΜΠ

Η αξία μιας διάσωσης

Το 1989 η Γαλλική Εταιρεία Μεταλλείων Λαυρίου (ΓΕΜΛ) έκλεισε οριστικά. Και ενώ προγραμματιζόνταν η εκκαθάριση της και η κατεδάφιση των κτιριακών εγκαταστάσεών της, ο Δήμος Λαυρίου, η τοπική κοινωνία και το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο ανέλαβαν τις απαιτούμενες πρωτοβουλίες για τη διάσωση του χώρου. Πράγματι, το 1992, η Κτηματική Εταιρεία του Ελληνικού Δημοσίου αγόρασε το σύνολο των εγκαταστάσεων της ΓΕΜΛ, οι οποίες παραχωρήθηκαν στο υπουργείο Πολιτισμού και στη συνέχεια στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ).

«Το ΕΜΠ είναι το μόνο εκπαιδευτικό-ερευνητικό ίδρυμα της χώρας που θα μπορούσε να φέρει εις πέρας το έργο της αποκατάστασης και αξιοποίησης του χώρου ο οποίος από το 1999 λειτουργεί ως Τεχνολογικό Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου (ΤΠΠΑ)» σημειώσε μιλώντας στο ΒΗΜΑ-Science ο πρόεδρος του ΕΜΠ καθηγητής **Ιωάννης Χατζηγεωργίου** και εξήγησε ότι «η διαχείριση και οργάνωση του ΤΠΠΑ έχει αναληφθεί από την Εταιρεία Αξιοποίησης και Διαχείρισης της Περιουσίας (ΕΑΔΙΠ) του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, η οποία συστάθηκε το 1996 με Προεδρικό Διάταγμα. Τη μόνη μετοχή της ΕΑΔΙΠ κατέχει το ΕΜΠ και η Σύγκλητός του αποτελεί τη Γενική της Συνέλευση».

Η δημιουργία του Μουσείου Μεταλλείας-Μεταλλουργίας Λαυρίου είναι το πλέον πρόσφατο μιας σειράς έργων που έχουν υλοποιηθεί τα τελευταία 30 χρόνια «με ελληνικούς και ευρωπαϊκούς πόρους. Φυσικά το πρόγραμμα αποκατάστασης συνεχίζεται» τόνισε ο πρόεδρος, προσθέτοντας ότι «το ΤΠΠΑ, το οποίο λειτουργεί ως χώρος φιλοξενίας πολιτιστικών εκδηλώσεων, ενώ στις εγκαταστάσεις του λειτουργεί πληθώρα νεοφυών εταιρειών υψηλής τεχνολογίας, είναι ένα από τα παραδείγματα του κοινωνικού ρόλου του ΕΜΠ. Διότι η προσφορά στο κοινωνικό σύνολο είναι συνυφασμένη με το ΕΜΠ από την ίδρυσή του».

ΑΝΕΚΤΙΜΗΤΗΣ ΑΞΙΑΣ ΑΡΧΕΙΟ

Ενας πλούτος ιστορικής πληροφορίας

Τα εκθέματα στο Μουσείο Μεταλλείας-Μεταλλουργίας Λαυρίου δεν είναι μόνο μηχανήματα, αλλά και ιστορικά ντοκουμέντα. Στους χώρους του Τεχνολογικού-Πολιτιστικού Πάρκου Λαυρίου του ΕΜΠ εντοπίστηκε ένα ανεκτίμητης αξίας αρχείο. Όπως εξήγησε ο ιστορικός **δρ Γιώργος Δερμάτης**, επιμελητής του καταλόγου εκθεμάτων και της μουσειακής έκθεσης: «Το αρχείο, ο όγκος του οποίου ανέρχεται σε 1.000 τρέχοντα μέτρα, περιλαμβάνει όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων της Γαλλικής Εταιρείας Μεταλλείων Λαυρίου από το 1875 μέχρι το 1981 αλλά και μέρος των αρχείων της πρώτης εταιρείας του Λαυρίου (1864-1873) και της Ελληνικής Μεταλλευτικής-Μεταλλουργικής Εταιρείας (1983-1989). Από τους καταλόγους του προσωπικού μέχρι τα βιβλία και τα οικονομικά, τεχνικά και διοικητικά έγγραφα, το αρχείο διηγείται την ιστορία των εταιρειών αλλά και της ιστορικής περιόδου που διατρέχει. Αντικατοπτρίζει δηλαδή το οικονομικό, πολιτικό, τεχνολογικό και κοινωνικό γίνεσθαι της χώρας μας αλλά και της Ευρώπης».

Πρόκειται για το μεγαλύτερο βιομηχανικό αρχείο της Ελλάδας, αποτελούμενο από 1.150 δερματόδετους τόμους, 700 φακέλους και 3.000 σχέδια και χάρτες. «Τα σχέδια και οι χάρτες είναι εξαιρετικής αισθητικής και στη συντριπτική πλειονότητά τους φτιαγμένα από γάλλους σχεδιαστές. Τα σχέδια είναι αρχιτεκτονικά, μηχανολογικά, τοπογραφικά, ενώ οι χάρτες δεν αφορούν μόνο τον χώρο των μεταλλείων. Είναι χαρακτηριστικό ότι πολλοί από αυτούς είναι χάρτες περιοχών της Ελλάδας ή της λεκάνης της Μεσογείου με γεωλογικό ή μεταλλευτικό ενδιαφέρον».

Κατακερματισμένο εντοπίστηκε το αρχείο, το οποίο αφού καθαρίστηκε, τοποθετήθηκε σε ειδικά για αρχειακή φύλαξη κιβώτια. «Μετά τη γενική καταγραφή του περιεχομένου του, το αρχείο ταξινομήθηκε και καταλογογραφήθηκε» σημειώσε ο κ. Δερμάτης και προσέθεσε ότι «επόμενο στάδιο είναι η επλεκτική ψηφιοποίηση αντιπροσωπευτικών δειγμάτων κάθε αρχειακής ενότητας, ώστε να διευκολυνθεί η συνεργασία με την παγκόσμια ερευνητική κοινότητα».